

ZAGINIONA MONOGRAFIA ALGOLOGICZNA JÓZEFA ROSTAFIŃSKIEGO

Lost algological monograph by Józef Rostafiński

Tomasz MAJEWSKI

Summary. Józef Rostafiński (1850–1928), professor of botany at the Jagiellonian University in Cracow, was working several years on a large monograph of the *Laminariaceae*. Unfortunately, his planned publication was never printed, except of lithographic plates. Most of them are kept now in the Algological Laboratory, Institute of Botany, Polish Academy of Sciences.

Key words: *Laminariaceae*, Rostafiński, history of botany.

Prof. dr Tomasz Majewski, Katedra Fitopatologii, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, ul. Nowoursynowska 166, 02–787 Warszawa.

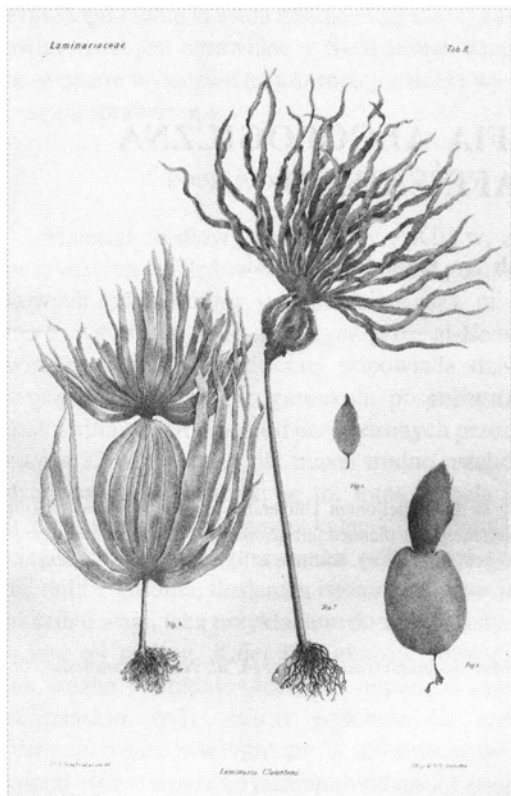
Józef Tomasz Rostafiński (1850–1928) obejmował swoimi zainteresowaniami naukowymi wiele dziedzin botaniki, poruszając się swobodnie także w dziedzinach badanych dotąd wyłącznie przez historyków i językoznawców. Jednak w jego dorobku szczególne znaczenie mają dwie prace botaniczne o charakterze syntez naukowych, które napisał będąc jeszcze bardzo młodym człowiekiem. Pierwsza z nich to *Florae polonicae prodromus* [7], stanowiąca przez długie lata niezastąpione źródło dla wszystkich zajmujących się florą ówczesnego Królestwa Polskiego. Druga to słynna monografia śluzowców [8], pierwsze w światowej literaturze tak obszerne dzieło traktujące o tych słabo wówczas poznanych organizmach.

Floryście i śluzowcom nie poświęcił Rostafiński dalszych badań, jeśli nie liczyć krytycznego opracowania paprotników uzupełniającego *Prodromus* [13]. W następnych latach ogłaszał natomiast prace dotyczące glonów z niewątpliwym zamiarem napisania kolejnej dużej monografii. Zainteresował się tymi organizmami jeszcze w czasie studiów u Antoniego de Bary; pod

jego kierunkiem napisał pierwsze swoje doniesienie naukowe o kopulacji pływek u *Chlamydomonas* [6]. Ogółem w latach 1871–1883 ogłosił 15 przyczynków z zakresu algologii.

Jak wynika z kilku zachowanych wzmianek, Rostafiński poświęcał wówczas szczególnie wiele uwagi dużym glonom z rodziny listownic (*Laminariaceae*, obecnie w rzędzie *Laminariales* w obrębie brunatnic, *Phaeophyta*). Wyniki wstępnych badań opublikował w 1877 roku w doniesieniu *Rzut oka na rodzinę listownic i pierwsze zasady naukowej jej klasyfikacji* [9]. Publikacja ta została tak omówiona kilka lat później [4]: „...jest streszczeniem pracy większych rozmiarów, zawierającym pogląd na organologię i anatomię tych wodorostów nieraz olbrzymich, oraz nową ich klasyfikację, opartą na rozległych i nowych badaniach przez autora dokonanych”.

Więcej informacji o tej dużych rozmiarów rozprawie, której wydanie planował Rostafiński, znajdujemy w dziełku *Zbiory i zakłady przyrodnicze i lekarskie Krakowa* [10], napisanym i wydanym w 1881 r. W rozdziale „Zbiory prywatne” czytamy po opisie cennych zbiorów ro-

Ryc. 1. Tablica II z zaginionej monografii J. Rostafińskiego.

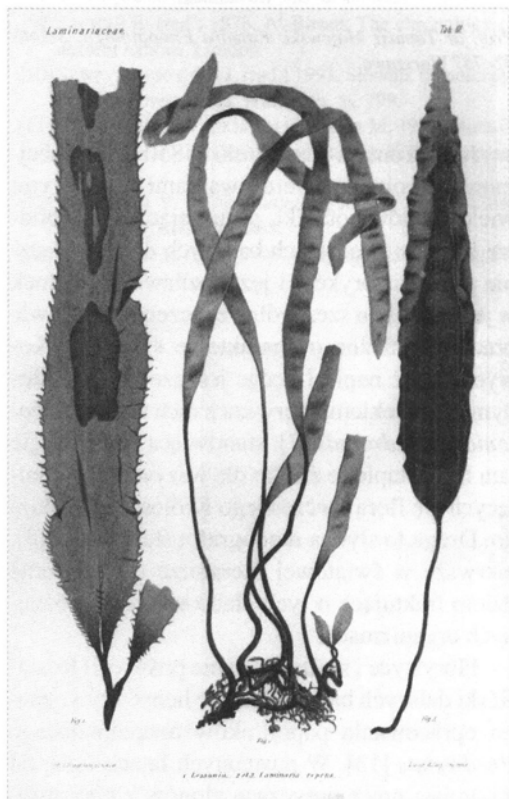
Fig. 1. Plate II of the lost monograph by J. Rostafiński.

ślin kwiatowych i śluzowców Rostafińskiego: „Listownice... ze wszystkich mórz i oceanów, przeważnie z darów; szczególnie od Kjellmana (z podbiegunowej wyprawy szwedzkiej) i muzeów: paryskiego i petersburskiego, również najbogatszy z europejskich zbiorów; materiał do konkursowej rozprawy, do dziś dnia nie ogłoszonej jeszcze drukiem przez belgijską akademię, z powodu braku funduszków potrzebnych na odbicie licznych tablic”. Dodać należy, że rozprawa ta została nagrodzona przez wspomnianą Akademię złotym medalem [2].

Problem finansowy związany z drukiem tablic musiał zostać jednak w jakiś sposób rozwiązany, gdyż na posiedzeniu Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Akademii Umiejętności w dniu 20 października 1883 r. [11] przyjęto do wiadomości, że monografia jest gotowa i dysku-

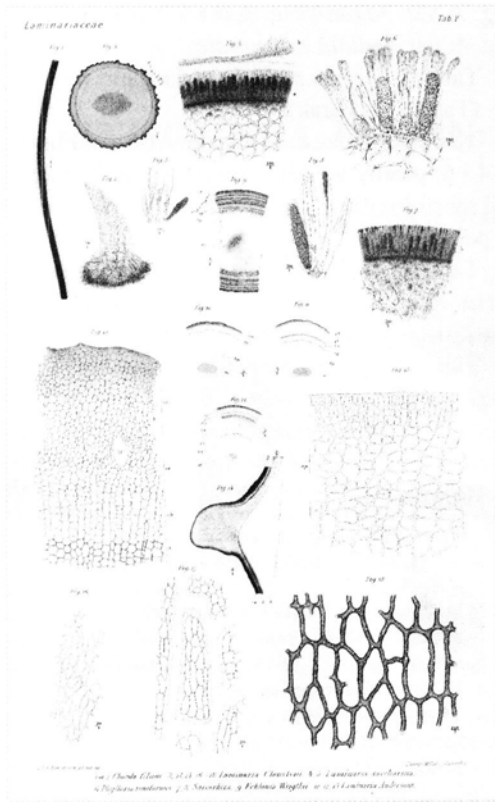
towano sprawę druku, a w sprawozdaniu z posiedzenia w dniu 20 października 1884 r. [12] znajdujemy wzmiankę: „...rozpoczęto robotę tablic litografowanych do Monografii Laminarii... wydawanej z funduszków Wydziału”.

Niestety, jak wiemy, monografia listownicy pióra Józefa Rostafińskiego nigdy się nie ukazała, a cytowana wyżej informacja o druku tablic jest ostatnią, która dotyczy tego dzieła. Przyczyną tego było prawdopodobnie zaginięcie rękopisu. Prof. Jadwiga Dyakowska pamiętała następującą wersję tego wydarzenia, głośnego zapewne w swoim czasie: rękopis został pozostawiony na stoliku w kawiarni przez redaktora. Odtworzenie tekstu nie było widocznie możliwe, i Rostafiński nie powrócił już po tej ciężkiej dla niego stracie do badań ściśle botanicznych, zajmując się odtąd wyłącznie zagadnieniami z po-

Ryc. 2. Tablica III z zaginionej monografii J. Rostafińskiego.

Fig. 2. Plate III of the lost monograph by J. Rostafiński.

Ryc. 3. Tablica V z zaginionej monografii J. Rostafińskiego.

Fig. 3. Plate V of the lost monograph by J. Rostafiński.

granicza botaniki i dziedzin nauk humanistycznych.

Należy jeszcze wspomnieć, że w życiorysach prof. Rostafińskiego opublikowanych bezpośrednio po jego śmierci [1], [3], a także w znacznie późniejszym wspomnieniu jego córki [5] znajdują się wzmianki, że monografia laminarii pozostała w jego spuściźnie rękopiśmiennej. Według opinii wnuka Profesora, Wojciecha Rostafińskiego, otrzymanej przez autora w maju 1997 roku, jest to mało prawdopodobne. W każdym razie rodzina nie posiada obecnie żadnych nie wydanych rękopisów, a to, co mogło pozostać, uległo zniszczeniu w czasie ostatniej wojny.

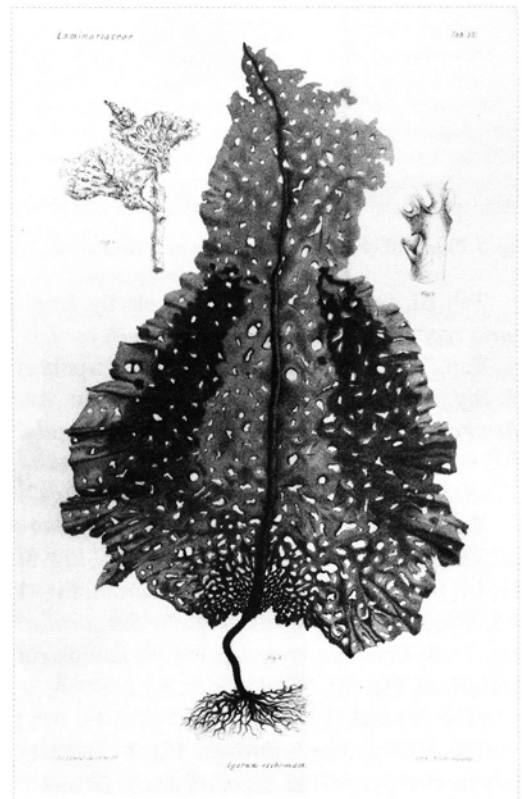
Poniżej przedstawiony jest krótki, formalny opis ocalałych tablic, które w różnej liczbie egzemplarzy (maksymalnie 20) znajdują się w Zakładzie Algologii Instytutu Botaniki PAN w

Krakowie. Opis ten nie zastępuje oczywiście ich szczegółowej, merytorycznej analizy, która, jak można się spodziewać, zostanie wykonana przez specjalistów algologów. Za udostępnienie tablic, dzięki czemu mogła powstać niniejsza notatka, dziękuję Pani Prof. Jadwidze Siemińskiej.

Format tablic: 498–504 x 338 mm. Podpisane u dołu: Dr J. Rostafiński, ad nat. del. i Lithogr. M. [Marcin] Salb Cracoviae. Wszystkie, z wyjątkiem tablicy XII, są barwione. Na tablicach V, VIII i XII podano w ułamkach stopień powiększenia lub zmniejszenia rycin. Treść tablic (nazwy taksonów według oryginalnych podpisów Rostafińskiego):

Tab. I. *Saccorhiza*. Fig. 1–4: plechy w różnym wieku.

Tab. II. *Laminaria Cloustoni*. Fig. 1–4: plechy w różnym wieku (Ryc. 1.).

Ryc. 4. Tablica VII z zaginionej monografii J. Rostafińskiego.

Fig. 4. Plate VII of the lost monograph by J. Rostafiński.

Ryc. 5. Tablica XIII z zaginionej monografii J. Rostafińskiego.

Fig. 5. Plate XIII of the lost monograph by J. Rostafiński,

Tab. III. *Lessonia*. Fig. 1: pokrój plechy. *Laminaria repens*. Fig. 2 i 3: pokrój plech. (Ryc. 2.).

Tab. IV. *Laminaria costata*. Fig. 1: pokrój plechy. Szczegóły morfologiczne plech: *Arthrothamnus*, Fig. 2; *Laminaria solidungula*, Fig. 3; *Laminaria triplicata*, Fig. 4; *Laminaria Cloustoni*, Fig. 5 i 6; *Laminaria flexicaulis*, Fig. 7.

Tab. V. Szczegóły anatomiczne plech: *Chorda filum*, Fig. 1 i 2; *Laminaria Cloustoni*, Fig. 3, 13, 14, 16, 17 i 18; *Laminaria saccharina*, Fig. 4 i 5; *Phyllaria reniformis*, Fig. 6; *Saccorhiza*, Fig. 7 i 8; *Ecklonia Wrigthii*, Fig. 9; *Laminaria Andersoni*, Fig. 10, 12 i 15 (Ryc. 3.).

(Tab. VI brak)

Tab. VII. *Agarum cribrosum*. Fig. 1 i 2: szczegóły morfologiczne, Fig. 3: pokrój plechy (Ryc. 4.).

Tab. VIII. *Ecklonia polymorpha*. Fig. 1, 2, 3 i 5: pokrój plech w różnym wieku, Fig. 4 i 6: szczegóły morfologiczne. Fig. 1: var. *bipinnata*,

Fig. 2: var. *Jouani*, Fig. 3, 5 i 6: var. *lanciloba*, Fig. 4: var. *radiata exasperata*.

Tab. IX. *Orgyia pinnata*, pokrój plechy. (Tab. X i XI brak)

Tab. XII. *Cerocaulon Bongardianus*. Fig. 1, 3, 4 i 6: plechy w różnym wieku, Fig. 2: szczegół morfologiczny. *Arthrothamnus bifidus*. Fig. 5: pokrój plechy.

Tab. XIII. Pokrój plech: *Lessonia nigrescens*, Fig. 1; *Lessonia californica*, Fig. 3; *Debarya Kurilensis*, Fig. 3. (Ryc. 5.).

Tab. XIV. *Arthrothamnus bifidus*. Fig. 1 i 2: pokrój plech. *Nereocystis*. Fig. 3 i 4: pokrój plech, Fig. 5 i 6: szczegóły morfologiczne. *Postelsia*. Fig. 7: część plechy, Fig. 8: szczegół morfologiczny.

LITERATURA

- [1] BIOGRAFIA ś.p. Józefa Rostafińskiego. *Czasop. Przyrodn.* 2(4): 81–85, portr.
- [2] HRYNIEWIECKI B. 1951. Józef Rostafiński (1850–1928) w setną rocznicę urodzin. *Acta Soc. Bot. Pol.* 20(supl.): 47–76, 4 tabl.
- [3] LUBICZ-NIEZABITOWSKI E. 1928. Ś.p. prof.dr. Józef Rostafiński. *Nowiny Lekarskie* 40: 486–490.
- [4] PAMIĘTNIK piętnastoletniej działalności Akademii Umiejętności w Krakowie 1873–1888. Kraków 1889, ss. XVI, 209, 2 nlb., 200, 1 nlb.
- [5] ROSTAFIŃSKA-CHOYNOWSKA H. 1965. Józef Rostafiński (1850–1928) – jego życie i dzieła. *Wszechświat* 1965(1): 14–17.
- [6] ROSTAFIŃSKI J. 1871. Beobachtungen über Paarung von Schwärmsporen. *Botan. Zeitung* 29(46): 785–790.
- [7] ROSTAFIŃSKI J. 1872. Florae Polonicae Prodromus. *Verhandl. k. k. zool.-bot. Gesellsch. Wien* 22: 81–128.
- [8] ROSTAFIŃSKI J. 1874–1875. Śluzowce (Mycetozoa). Monografia. *Pamiętnik Tow. Nauk Ścisłych w Paryżu* 5: 1–215, tab. I–IV; 6: 217–432, tabl. V–VII, XI; 7: tabl. VIII–X, XII, XIII.
- [9] ROSTAFIŃSKI J. Rzut oka na rodzinę listownic (Laminariaceae) i pierwsze zasady naukowej ich klasyfikacji. *Rozprawy i Spraw. z Posiedz. Wydz. Mat.-Przyr. Akad. Umiej.* 4: 200–233, tabl. V.
- [10] ROSTAFIŃSKI J. (red.) 1881. Zbiory i zakłady przyrodnicze i lekarskie Krakowa. Kraków, ss. 224, 3 nlb.
- [11] [ROSTAFIŃSKI J.] 1884. [Wzmianka o monografii Laminarii]. *Rozprawy i Spraw. z Posiedz. Wydz. Mat.-Przyr. Akad. Umiej.* 11: XLVIII–XLIX.
- [12] [ROSTAFIŃSKI J.] 1886. [Rozpoczęcie pracy nad tablicami do monografii Laminarii]. *Rozprawy i Spraw. z Posiedz. Wydz. Mat.-Przyr. Akad. Umiej.* 13: II.
- [13] ROSTAFIŃSKI J. 1886. Krytyczne zestawienie paprotników Królestwa Polskiego. *Pamiętnik Fizyogr.* 6(Dz. III): 235–250.